

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Васютинської Єлени Артурівни
«Розвиток освіти євреїв на Єлисаветградщині (друга половина
XIX – початок XX століття)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Автор дослідження звернулася до актуальної проблеми дослідження, адже на сучасному етапі розбудови України як багатонаціональної й полікультурної держави спостерігається посилення інтересу суспільства та історико-педагогічної науки до вивчення розвитку етнонаціональної освіти й виховання в різних поліетнічних регіонах України. Ці обставини спонукають до опрацювання матеріалів з історії розвитку освітніх процесів в окремих регіонах України, серед яких чільне місце у другій половині XIX – на початку XX століття посідала Єлисаветградщина, яка відома своєрідними культурними та освітянськими традиціями, які обумовили формування досить яскравої педагогічної самобутності, яка проявилася в специфічності системи освіти, оригінальності педагогічних пошуків. Єврейське населення Єлисаветградщини було одним із найпрогресивніших в освітній сфері, активність якого в означений історичний період виявлялася у створенні різних типів навчально-освітніх закладів. Враховуючи зазначене, дисертаційне дослідження Васютинської Єлени Артурівни на тему «Розвиток освіти євреїв на Єлисаветградщині (друга половина XIX – початок XX століття)» є актуальним та своєчасним.

У дисертації чітко визначено об'єкт, предмет, обґрунтовано хронологічні межі дослідження. Дисертантка чітко сформулювала мету дисертаційної роботи, що полягає у здійсненні історико-педагогічного аналізу розвитку освіти євреїв на Єлисаветградщині у другій половині XIX – на початку XX століття.

Авторка окреслила територіальні межі дослідження та зазначила, що вони збігаються з територією Єлисаветградського повіту Херсонської губернії періоду другої половини XIX – початку XX століття

(Єлисаветградський повіт був одним із найбільших у Російській імперії. Із 449 повітів 50 губерній тільки 48 були більше Єлисаветградського) як специфічного густонаселеного регіону з компактним проживанням єврейського населення, в якому утворилася та розвилася чітка система освіти єврейської спільноти.

Заслугове на увагу наукова новизна та теоретичне значення дослідження, яке полягає в тому, що дисертантка вперше: на основі аналізу джерел і сучасного осмислення проблеми, цілісно схарактеризовано розвиток освіти євреїв на Єлисаветградщині у другій половині XIX – на початку XX століття; виявлено соціокультурні передумови розвитку єврейської освіти на Єлисаветградщині в означений період: сформованість традиційної освіти на засадах історії та культури єврейського народу; піднесення соціально-економічних перетворень у суспільстві, що потребувало масової освіти, підготовку кваліфікованих фахівців із різних сфер життя; впровадження урядових реформ щодо єврейської освіти; започаткування єврейських навчальних закладів різних типів, нормативне забезпечення їх діяльності; активна діяльність єврейських громад, приватна ініціатива громадських діячів у створенні єврейських освітніх інституцій; розкрито провідні чинники розвитку єврейської освіти на Єлисаветградщині у другій половині XIX – на початку XX століття: поліетнічність регіону, наявність законодавчої регламентації єврейської освіти; встановлення громадсько-державного характеру організаційних засад її діяльності; вияв громадської ініціативи у відкритті єврейських навчальних закладів; врахування в організаційно-змістових аспектах діяльності єврейських шкіл соціальних та економічних потреб розвитку краю; досліджено процес формування та розвитку мережі єврейських початкових, загальноосвітніх та професійних навчальних закладів на Єлисаветградщині у другій половині XIX – на початку XX століття; уточнено інформацію про еволюцію освіти єврейської національної меншини в тогочасній країні; організацію єврейської освіти на Єлисаветградщині в окреслених хронологічних межах; подальшого розвитку

набули історіографія проблеми та класифікація джерел дослідження на основі проблемно-хронологічного підходу; місце і роль навчальних закладів для євреїв Єлисаветградщини в системі вітчизняної освіти. До наукового обігу введено нові архівні матеріали, дослідження краєзнавчого спрямування, що стосуються розвитку освіти євреїв краю у другій половині XIX – на початку XX століття.

Матеріали дисертації мають практичне значення: систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база дослідження можуть стати основою для подальших наукових розвідок із історії педагогіки; можуть бути використані для розширення та оновлення змісту навчальних курсів «Історія педагогіки», «Історія України», «Навчально-виховний процес в історичному вимірі» та ін.; при підготовці навчально-методичного забезпечення та укладання підручників, посібників із цих дисциплін; є основою для створення спецкурсів з досліджуваної проблеми в межах національно-регіонального компонента вищої професійної освіти. Основні положення, результати й висновки можуть бути використані у закладах вищої освіти під час написання курсових і кваліфікаційних робіт, проведення подальших наукових досліджень із проблем розвитку єврейської освіти краю. Можуть бути використані у практичній діяльності єврейськими національними освітніми установами.

Дисертацію виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний номер 0116U003481). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 2 від 30.09.2019 р.) та уточнено вченою радою

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 16 від 26.06.2023 р.).

Вивчення рукопису дисертації, опублікованих статей і тез доповідей Васютинської Єлени Артурівни переконливо засвідчує, що авторський підхід до розкриття вибраної історико-педагогічної теми можна характеризувати як фундаментальний і багатоаспектний. Позитивної оцінки заслуговують визначені дисертанткою методологічні засади, які передбачали використання таких підходів: цивілізаційного, системного, культурологічного та регіонального. Зазначені підходи у взаємозв'язку дозволили здобувачці з'ясувати особливості розвитку шкільної єврейської освіти на культурологічних засадах, обґрунтувати об'єктивні висновки й узагальнення щодо історико-педагогічного та науково-методичного внеску в педагогічну науку.

Для розв'язання окреслених завдань дисертантка широко використала комплекс взаємопов'язаних методів дослідження.

До вагомих здобутків дисертантки належить здійснення класифікації джерельної бази дослідження, характеристика історіографії дослідження, розгляд передумов розвитку становлення та розвитку єврейської освіти на Єлисаветградщині у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Сукупність задіяних і проаналізованих дисертанткою джерел свідчить водночас і про глибину проведеного дослідження, і про достатню повноту та якість його ідейно-фактажного підґрунтя, адже для будь-якої історичної студії джерельна база – це першооснова, якою визначається цінність і значущість виконаної роботи, а також аргументованість сформульованих висновків. Маємо підстави констатувати: джерельна база дослідження складається з різномасштабних публікацій з питань освіти і педагогіки, періодичних видань досліджуваного періоду і є докладною і всебічною. Важливо зазначити, що у випадку конкретної теми дослідження Васютинської Є. А. саме ретельна робота з джерелами дала змогу

дисертантці вийти на рівень змістовних історичних узагальнень і висновків, а також увести до наукового обігу нові важливі факти й відомості.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується докладним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і не викликає сумніву.

Дисертаційна робота Васютинської Є. А. містить нові наукові положення до вирішення важливої й актуальної проблеми, що полягає в комплексному і всебічному висвітленні розвитку освіти євреїв на Єлисаветградщині у другій половині XIX – на початку XX століття.

Структура рецензованої праці відповідає меті і завданням дослідження, що зумовлює її логічну обґрунтованість і завершеність. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань.

Зміст розділів і підрозділів відповідає назві структурних компонентів роботи та переконує у тому, що авторка досягла сформульованої мети дослідження й виконала зазначені у вступі завдання. Загалом зміст дисертації, публікацій дисертантки дає підстави стверджувати, що подане до захисту дослідження є фундаментальним і завершеним, його результати містять беззаперечну наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення, пройшли необхідну апробацію у ході обговорень на міжнародних конференціях.

Необхідно наголосити, що основні положення та висновки роботи знайшли належну апробацію у наукових працях. Основні результати дисертації висвітлено у 11 публікаціях автора, з них 9 – одноосібні, з-поміж яких: 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 3 статті – у закордонних наукових виданнях (з них 1 стаття в науковому виданні, що входить до бази Web of Science Core Collection), 4 тези – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел

(319 найменувань, із них 59 – архівних джерел), 11 додатків. Повний обсяг дисертації становить 245 сторінок, із них 170 сторінок основного тексту.

Результати дослідження подані логічно та структуровано.

На нашу думку, висновки до розділів і загальні висновки є чіткими та логічно аргументованими, містять коректні узагальнення, їх зміст переконує у тому, що дисертантка досягла поставленої мети дослідження і виконала поставлені завдання.

Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Дотриманні в роботі принципи академічної доброчесності. Використані в дисертації ідеї інших авторів мають відповідні посилання і використані для підкріплення результатів здобувача.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення представленого дисертаційного дослідження, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. Враховуючи досвід діяльності єврейських навчальних закладів освіти Єлисаветградщини другої половини XIX – початку XX століття та з метою запобігання помилок на сучасному етапі розвитку єврейської освіти краю, у роботі варто було б сформулювати як позитивні, так і негативні тенденції розвитку єврейської освіти в краї.

2. Для більш наочного сприйняття матеріалу дисертації досліднику варто було б здійснити порівняльний аналіз (у вигляді таблиці) щодо змісту, форм, методів навчання та виховання у приватних та державних єврейських закладах освіти Єлисаветградщини досліджуваного періоду.

3. Автору також варто було б окреслити перспективи творчого використання педагогічно цінних ідей і досвіду єврейської освіти досліджуваного періоду в сучасних умовах.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Вважаю, що дисертаційна робота на тему «Розвиток освіти євреїв на Єлисаветградщині (друга половина XIX – початок XX століття)» є завершеним, цілісним і самостійним дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати, одержані здобувачем особисто, які мають практичну та теоретичну цінність, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), а її автор Васютинська Єлена Артурівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та
спеціальної освіти

Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка

Н. С. Савченко

